

Şanlı tariximizin qanlı səhifəsi

XX əsr tarixinə insanlığa və bəşəriyyətə qarşı ən amansız və dəhşətli cinayətlərdən biri kimi düşmüş 1990-cı ilin 20 Yanvar hadisələrindən iyirmi iki il keçir. İnsanlarımızı qəlbən sarsıtмыш bu faciəli gündə Azərbaycan xalqı əsrlər boyu qəlbində yaşatdığı milli azadlıq və istiqlal istəyindən geri çəkilməyəcəyini, bu müqəddəs amal uğrunda hətta canından belə keçməyə hazır olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Tarixin elə anları olur ki, xalqın taleyinə əbədlilik yazılır. Müdhiş 20 Yanvar günü də Azərbaycanın çağdaş tarixində müstəqillik yolunda cəsarətli, ən dəyərli səhifələrdən biri sayılır. Azadlıq deyə qətiyyətlə ayağa qalxmış əliyalın xalq tərədən-dırnağa kimi silahlanmış imperiya qoşunlarının qarşısında əyilmədi, sınımadı. Mərd insanlar əsarətdən ölümü üstün tutdular və şərəfli şəhidlik zirvəsinə yüksəlməklə həm özlərinə, həm də Vətənə qəhrəmanlıq salnaməsi yaratdılar.

1990-cı ilin 19-20 yanvarında baş verən faciəli hadisələr süquta uğramaqda olan sovet imperiyasının mənfur repressiya maşınının xalqımıza qarşı törətdiyi amansız cinayət idi. Bu faciə Azərbaycan xalqını qorxutmaq, onun milli oyanışını, torpaq uğrunda mübarizliyini məhv edib sındırmaq məqsədi daşıyan mənfur planın tərkib hissəsi idi. Xalqımız həmin gün üstünə şığıyan tanklara, avtomat və pulemyot güllələrinə qarşı sinəsini verməyi, öz mənliliyini və məntiliyini nümayiş etdirməyi bacardı. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet imperiyası rəhbərlərinin göstərişi ilə xüsusi hərbi birləşmələr və zirehli texnika Bakı və Sumqayıt şəhərlərinə, habelə Azərbaycanın bir çox rayonuna yeridilmiş, dinc əhaliyə xüsusi qəddarlıq və misli görünməmiş vəhşiliklə divan tutulmuşdu. Öz torpaqlarının müdafiəsi naminə mübarizəyə qalxmış yüzlərlə silahsız insan, o cümlədən yaşlılar, qadınlar və uşaqlar qətlə yetirilmiş, yaralanmış, itkin düşmüş, inzibati binalara, yaşayış evlərinə, nəqliyyat vasitələrinə ciddi zərər vurulmuşdur. İnsanlıq simasını itirmiş hərbi canilər həlak olanların dəqiq sayını gizlətmək üçün onların cəsədlərini belə məhv etmişlər. SSRİ Müdafiə və Daxili İşlər nazirliklərinin, Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin birgə həyata keçirdiyi hərbi əməliyyat nəticəsində bir neçə istiqamətdən Bakıya daxil olan qoşunlar təkcə paytaxtda 130-dan artıq mülki şəxsi amansızcasına öldürmüş, 600-dən çox adamı yaralamış, ölçüyəgəlməz dağıntılar törətmişlər. Hücum zamanı qadağan edilmiş güllələrdən istifadə olunmuş, hətta yaralıları çıxaran təcili tibbi yardım maşınlarına və həkimlərə atəş açılmış, neçə tibb işçisi yaralanmış, şəhid olmuşdur.

O dövrün Azərbaycandakı fərasətsiz iqtidarı isə son nəfəsdə olan imperiya qarşısında hələ də mütilik göstərir, xalqa kömək etmək əvəzinə, əksinə, onun əl-qolunu tutub saxlamağa çalışır, beləliklə xalqa açıq-aşkar xəyanət edirdi. Xalq hər tərəfdən təcrid olunmuş vəziyyətə düşmüşdü.

20 Yanvar faciəsinə siyasi-hüquqi qiyməti ilk olaraq ulu öndərimiz Heydər Əliyev vermişdir. Həyatının təhlükədə olmasına baxmayaraq, 1990-cı il yanvarın 21-də Heydər Əliyev Moskvada, Kremlin bir addımlığında bu dəhşətli hadisəyə münasibətini bildirərkən kəskin bəyanatında Bakıda törədilən qırğınlara siyasi qiymət verilməsini, M. Qorbaçov başda olmaqla bütün günahkarların cəzalandırılmasını tələb etmişdir. Ulu öndərimizin bu addımı həm Azərbaycanda, həm də ölkə hüdudlarından kənarında böyük rezonans doğurdu. Bu qətiyyətli mövqe dərin sarsıntı içində olan xalqa mənəvi dəstək oldu. Bununla da Heydər Əliyev hər zaman xalqla, onun problemləri ilə birgə olduğunu, dərdinə şərik çıxdığını sübuta yetirdi. Yalnız bundan sonra bütün dünya xalqımızın başına gətirilən faciədən xəbər tutdu və bu cinayətləri qətiyyətlə pislədi. 1990-cı ilin yanvarın 22-də İngiltərənin “Qardian” qəzeti yazmışdı: “Bu dəhşətli hərbi əməliyyatı 70 illik imperiya əsarətindən qurtulmaq üçün ayağa qalxmış Azərbaycan xalqının coşğun mübarizə əzminin imperiyanın qəlbində yaratdığı qorxu xofunun nəticəsi kimi də izah etmək olar. Ordunun şəhərə hücumu zamanı günahsız insanların vəhşicəsinə güllələnməsi, tankların adamları öz tırtılları altında əzib keçməsi, qışın şaxtılı gecəsində tonqallar ətrafında qızınan dinc azərbaycanlıların üzərinə hücumla keçərək cəsədlərini tanınmaz hala salması bütün dünya ictimaiyyəti tərəfindən nifrət və qəzəblə qarşılıb pislənməlidir”.

Yanvarın 23-də isə ABŞ-ın “Los-Anceles Tayms” qəzeti hadisələrə belə qiymət vermişdi: “Yanvarın 20-də və 21-də təşkil edilən yürüşlər, 22-də keçirilən kütləvi dəfn mərasimi hər cür mitinqləri qadağan edən fəvqəladə vəziyyətə qarşı açıqdan-açığa meydan oxumaqdır. Şəhidlər xiyabanında keçirilən dəfn mərasimi “Moskva” mehmanxanasının yuxarı mərtəbələrində yerləşdirilmiş xüsusi nəzarətçilər və snayperlər tərəfindən diqqətlə izlənirdi. Bütün sərt maneələrə və təhlükəli nəzarətə baxmayaraq, qeyrətli insanlar şəhidlərin xatirəsinə layiq dəfn mərasiminin keçirilməsinə nail oldular”. Dünyanın nüfuzlu qəzetlərində dərc olunan bu fikirlər Azərbaycan xalqının nə qədər mübariz, qəhrəman xalq olduğunun dünya ictimaiyyəti tərəfindən təsdiqi idi.

20 Yanvara aparan yol M.Qorbaçovun ermənilərə havadarlığı və Azərbaycana düşmənçiliyi ilə, bu fonda xalqımızın azadlıq mübarizəsinə qalxmağı ilə başlanıb. Keçmiş imperiya rəhbərliyinin xeyir-duası ilə Ermənistanın Azərbaycana qarşı başladığı ərazi iddiaları nəticə etibarilə xalqımızın milli müstəqillik və istiqlaliyyət uğrunda mübarizəsinə əlavə impulslar verdi. Xalqımız ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaq üçün 1988-ci ildə iradəsini ortaya qoydu. Rejimin həyata keçirdiyi repressiv tədbirlər Azərbaycanda xalqın içində olan narazılığı qətiyyətlə boğa bilmədi. Xalq imperiyanın Azərbaycana qarşı məqsədli şəkildə həyata keçirdiyi məkrli plana etiraz edir, Dağlıq Qarabağdakı ermənilərin separatçı və ekstremist hərəkətlərinin qarşısının alınmasını, haqq-ədalətin bərpa olunmasını istəyirdi. Ərazisinin işğal edilməsi cəhdlərinə qarşı qətiyyətlə çıxan xalqımızın milli ruhu, özünüdərk hissi yüksəlmiş, müqavimət əzmi artmışdı.

Həmin dövrdə sovet DTK-sı tərəfindən təlimatlandırılmış müəyyən qüvvələr xalqı məqsədli şəkildə sovet qoşunları ilə üz-üzə qoymaq taktikası seçmişdilər. Belə vəziyyətdə nə o vaxt Azərbaycana rəhbərlik edənlər, nə də AXC rəhbərliyi insanlar arasında təbliğat işi aparmır, əliyalın vətəndaşları silahlı ordu ilə üz-üzə gəlməkdən çəkilmirdilər. Bu yanaşma isə 20 Yanvarda günahsız insanların ölümü, faciənin miqyasının genişlənməsi ilə nəticələndi.

Yalnız 1993-cü ildə ümummilli liderimiz Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıdandan sonra ilk dəfə olaraq Milli Məclisdə bu qanlı hadisəyə siyasi və hüquqi qiymət verildi. 20 Yanvar hadisələri qurbanlarının ailə üzvləri, müdhiş olaylar zamanı ziyan çəkənlərin hamısı dövlət qayğısı ilə əhatə olundu. Qanlı qırğın zamanı həlak olanlara “20 Yanvar şəhidi” fəxri adı verildi. “20 Yanvar şəhidinin ailəsi üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdü”nün təsis edilməsi haqqında cənab İlham Əliyevin sərəncamı isə vətənin mərd oğullarına dövlət qayğısının yeni parlaq təzahürüdür. Bu faciəli hadisələr zamanı Bakının Qaradağ rayonunun əhalisi də əliyalın vəziyyətdə təpədən-dırnağa silahlanmış sovet ordusuna qarşı şücaətlə dayanmışdır. Rayonun Qobustan qəsəbə sakini Azad Rzayev şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş, on iki nəfər isə əlil olmuşdur. Qaradağ rayonun şəxsi amansızcasına öldürmüş, 600-dən çox adamı yaralamış, ölçüyəgəlməz dağıntılar törətmişlər. Hücüm zamanı qadağan edilmiş güllələrdən istifadə olunmuş, hətta yaralıları çıxaran təcili tibbi yardım maşınlarına və həkimlərə atəş açılmış, neçə tibb işçisi yaralanmış, şəhid olmuşdur.

O dövrün Azərbaycandakı fərasətsiz iqtidarı isə son nəfəsdə olan imperiya qarşısında hələ də mütilik göstərir, xalqa kömək etmək əvəzinə, əksinə, onun əl-qolunu tutub saxlamağa çalışır, beləliklə xalqa açıq-aşkar xəyanət edirdi. Xalq hər tərəfdən təcrid olunmuş vəziyyətə düşmüşdü.

20 Yanvar faciəsinə siyasi-hüquqi qiyməti ilk olaraq ulu öndərimiz Heydər Əliyev vermişdir. Həyatının təhlükədə olmasına baxmayaraq, 1990-cı il yanvarın 21-də Heydər Əliyev Moskvada, Kremlin bir addımlığında bu dəhşətli hadisəyə münasibətini bildirərkən kəskin bəyanatında Bakıda törədilən qırğınlara siyasi qiymət verilməsini, M. Qorbaçov başda olmaqla bütün günahkarların cəzalandırılmasını tələb etmişdir. Ulu öndərimizin bu addımı həm Azərbaycanda, həm də ölkə hədudlarından kənarında böyük rezonans doğurdu. Bu qətiyyətli mövqe dərin sarsıntı içində olan xalqa mənəvi dəstək oldu. Bununla da Heydər Əliyev hər zaman xalqla, onun problemləri ilə birgə olduğunu, dərdinə şərik çıxdığını sübuta yetirdi. Yalnız bundan sonra bütün dünya xalqımızın başına gətirilən faciədən xəbər tutdu və bu cinayətləri qətiyyətlə pislədi. 1990-cı ilin yanvarın 22-də İngiltərənin “Qardian” qəzeti yazmışdı: “Bu dəhşətli hərbi əməliyyatı 70 illik imperiya əsarətindən qurtulmaq üçün ayağa qalxmış Azərbaycan xalqının coşğun mübarizə əzminin imperiyanın qəlbində yaratdığı qorxu xofunun nəticəsi kimi də izah etmək olar. Ordunun şəhərə hücumu zamanı günahsız insanların vəhşicəsinə güllələnməsi, tankların adamları öz tırtılları altında əzib keçməsi, qışın saxtalı gecəsində tonqallar ətrafında qızınan dinc azərbaycanlıların üzünə hücumu keçərək cəsədlərini tanınmaz hala salması bütün dünya ictimaiyyəti tərəfindən nifrət və qəzəblə qarşılıb pislənməlidir”.

Yanvarın 23-də isə ABŞ-ın “Los-Anceles Tayms” qəzeti hadisələrə belə qiymət vermişdi: “Yanvarın 20-də və 21-də təşkil edilən yürüşlər, 22-də keçirilən kütləvi dəfn mərasimi hər cür mitinqləri qadağan edən fəvqəladə vəziyyətə qarşı açıqdan-açığa meydan oxumaqdır. Şəhidlər xiyabanında keçirilən dəfn mərasimi “Moskva” mehmanxanasının yuxarı mərtəbələrində yerləşdirilmiş xüsusi nəzarətçilər və snayperlər tərəfindən diqqətlə izlənilirdi. Bütün sərt maneələrə və təhlükəli nəzarətə baxmayaraq, qeyrətli insanlar şəhidlərin xatirəsinə layiq dəfn mərasiminin keçirilməsinə nail oldular”. Dünyanın nüfuzlu qəzetlərində dərc olunan bu fikirlər Azərbaycan xalqının nə qədər mübariz, qəhrəman xalq olduğunu dünya ictimaiyyəti tərəfindən təsdiqi idi.

20 Yanvara aparan yol M.Qorbaçovun ermənilərə havadarlığı və Azərbaycana düşmənçiliyi ilə, bu fonda xalqımızın azadlıq mübarizəsinə qalxmağı ilə başlanıb. Keçmiş imperiya rəhbərliyinin xeyir-duası ilə Ermənistanın Azərbaycana qarşı başladığı ərazi iddiaları nəticə etibarilə xalqımızın milli müstəqillik və istiqlalı uğrunda mübarizəsinə əlavə impulslar verdi. Xalqımız ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaq üçün 1988-ci ildə iradəsini ortaya qoydu. Rejimin həyata keçirdiyi repressiv tədbirlər Azərbaycanda xalqın içində olan narazılıq qətiyyətə boğa bilmədi. Xalq imperiyanın Azərbaycana qarşı məqsədli şəkildə həyata keçirdiyi məkrli plana etiraz edir, Dağlıq Qarabağdakı ermənilərin separatçı və ekstremist hərəkətlərinin qarşısının alınmasını, haqq-ədalətin bərpa olunmasını istəyirdi. Ərazisinin işğal edilməsi cəhdlərinə qarşı qətiyyətlə çıxan xalqımızın milli ruhu, özünüdərk hissi yüksəlmiş, müqavimət əzmi artmışdı.

Həmin dövrdə sovet DTK-sı tərəfindən təlimatlandırılmış müəyyən qüvvələr xalqı məqsədli şəkildə sovet qoşunları ilə üz-üzə qoymaq taktikası seçmişdilər. Belə vəziyyətdə nə o vaxt Azərbaycana rəhbərlik edənlər, nə də AXC rəhbərliyi insanlar arasında təbliğat işi aparmır, əliyalın vətəndaşları silahlı ordu ilə üz-üzə gəlməkdən çəkilmirdilər. Bu yanaşma isə 20 Yanvarda günahsız insanların ölümü, faciənin miqyasının genişlənməsi ilə nəticələndi.

Yalnız 1993-cü ildə ümummilli liderimiz Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıdandan sonra ilk dəfə olaraq Milli Məclisdə bu qanlı hadisəyə siyasi və hüquqi qiymət verildi. 20 Yanvar hadisələri qurbanlarının ailə üzvləri, müdhiş olaylar zamanı ziyan çəkənlərin hamısı dövlət qayğısı ilə əhatə olundu. Qanlı qırğın zamanı həlak olanlara “20 Yanvar şəhidi” fəxri adı verildi. “20 Yanvar şəhidinin ailəsi üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdü”nün təsis edilməsi haqqında cənab İlham Əliyevin sərəncamı isə vətənin mərd oğullarına dövlət qayğısının yeni parlaq təzahürüdür. Bu faciəli hadisələr zamanı Bakının Qaradağ rayonunun əhalisi də əliyalın vəziyyətdə

təpədən-dırnağa silahlanmış sovet ordusuna qarşı şücaətlə dayanmışdır. Rayonun Qobustan qəsəbə sakini Azad Rzayev şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş, on iki nəfər isə əlil olmuşdur. Qaradağ rayonun şəxsi amansızcasına öldürmüş, 600-dən çox adamı yaralamış, ölçüyəgəlməz dağıntılar törətmişlər. Hücüm zamanı qadağan edilmiş güllələrdən istifadə olunmuş, hətta yaralıları çıxaran təcili tibbi yardım maşınlarına və həkimlərə atəş açılmış, neçə tibb işçisi yaralanmış, şəhid olmuşdur. Qaradağ rayonu Qobustan qəsəbəsindəki 223 sayılı orta məktəb indi şəhid Azad Rzayevin adını daşıyır. Şəhid ailəsi və 20 Yanvar əlilləri rayon rəhbərliyinin daim diqqət və qayğısı ilə əhatə olunublar. Hər il olduğu kimi, bu il də rayon icra hakimiyyəti tərəfindən bu ailələrə ərzaq və maddi yardım göstərilmişdir.

Bakı şəhərində şəhidlərin xatirəsinə möhtəşəm abidə ucaldılmış, onların uyuduğu torpaq soydaşlarımız üçün and yerinə çevrilmişdir. Respublikamızda hər il 20 Yanvar—Ümumxalq Hüzn Günü kimi qeyd edilir və xalqımız igid övladlarının fədakarlığını ehtiramla yad edir. 20 Yanvarda dinc əhaliyə qarşı həyata keçirilən cəza tədbirləri zamanı, insanlıq əleyhinə törədilmiş dəhşətli əməl nəticəsində BMT-nin İnsan Hüquqları haqqında ümumi Bəyannaməsinin, habelə insan hüquqlarına dair beynəlxalq hüquqi sənədlərin müddəaları kobud şəkildə pozulmuşdur. 20 Yanvar faciəsi kütləvi insan itkisi ilə nəticələnən terror hadisələri sırasında öz mahiyyətinə və miqyasına görə dəhşətli bir cinayətdir. 1990-cı ilin qanlı yanvar hadisələri xalqımızın qan yaddaşında əbədi qalacaq bir tarixdir. Bu, elə bir tarixdir ki, bizdən sonrakı nəsillər də xalqımıza qarşı yönələn bu cinayətin törədilmə səbəblərini öyrənəcək, əlləri yüzlərcə günahsız adamın qanına batmış imperiya cəlladlarını, onların əlaltıları olan erməniləri lənətləyəcək, Vətən yolunda, azadlıq və istiqlal uğrunda canlarından keçən şəhidlərimizi zaman-zaman xatırlayacaqdır. Ulu öndərimiz bu hadisələrlə bağlı demişdir: **“Azərbaycan xalqı öz qəhrəman övladlarının fədakarlığını yüksək qiymətləndirərək hər il 20 Yanvarda onların xatirəsini dərin ehtiramla yad edir. 20 Yanvar gününün Azərbaycanın tarixində ölkəmizin azadlığı, müstəqilliyi və ərəzi bütövlüyü uğrunda mübarizədə qəhrəmanlıq rəmzi kimi böyük əhəmiyyəti vardır. Vətənin azadlığı, suverenliyi uğrunda özlərini qurban verən şəhidlərin xatirəsi həmişə qəlbimizdə yaşayacaqdır”**.

**Aydın ZƏKİYEV,
Qaradağ Rayon İcra Hakimiyyətinin
təhsil, səhiyyə və mədəniyyət
şöbəsinin böyük məsləhətçisi.**